

УДК 330.322

Ключник А.В.
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри світового сільського господарства
і зовнішньоекономічної діяльності
Миколаївського національного аграрного університету*

СКЛАДОВІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ

THE COMPONENTS OF INVESTMENT POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AND WAYS OF THEIR IMPROVEMENT

АНОТАЦІЯ

Завданням дослідження є визначення основних складових інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектору економіки та обґрунтувати напрями їх розвитку. В результаті аналізу у статті наводиться авторське бачення поняття «інвестиційний потенціал», визначені та охарактеризовані його складові з урахуванням специфіки діяльності сільськогосподарських формувань. Запропоновано напрями покращення складових інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектору.

Ключові слова: аграрні підприємства, інвестиційний потенціал, інфраструктурний потенціал, споживчий потенціал, виробничий потенціал, природно-ресурсний потенціал, трудовий потенціал, фінансовий потенціал, інноваційний потенціал, логістично-транспортний потенціал, креативний потенціал, рекреаційний потенціал.

АННОТАЦИЯ

Задачей исследования является определение основных составляющих инвестиционного потенциала предприятий аграрного сектора экономики и обосновать направления их развития. В результате анализа в статье приводится авторское видение понятия «инвестиционный потенциал», определены и охарактеризованы его составляющие с учетом специфики деятельности сельскохозяйственных формирований. Предложены пути улучшения составляющих инвестиционного потенциала предприятий аграрного сектора.

Ключевые слова: аграрные предприятия, инвестиционный потенциал, инфраструктурный потенциал, потребительский потенциал, производственный потенциал, природно-ресурсный потенциал, трудовой потенциал, финансовый потенциал, инновационный потенциал, логистически-транспортный потенциал, креативный потенциал, рекреационный потенциал.

ANNOTATION

The research task is to underline the main parts of investment potential of agrarian enterprises and to ground the ways of their development. At the result of analysis the author presents the personal view at the concept of «investment potential» and characterizes its components with a specific activity of agrarian units. The directions of improvement of the investment potential of the agrarian are given in the article.

Keywords: agrarian enterprises, investment potential, infrastructure capacity, consumption potential, production capacity, natural resource potential, labor potential, financial potential, innovation potential, logistics and transport potential, creative potential, recreational potential.

Постановка проблеми. У числі актуальних проблем сучасної економіки одна з найбільш важливих – залучення й ефективно використання іноземних інвестицій. Рішення проблеми залежить, у першу чергу, від наявності інвестиційного потенціалу регіонів і господарюючих у них суб'єктів. Саме інвестиційний потенціал, його динамізм і ефективно використання ство-

рюють передумови для стійкого економічного зростання окремих організацій, галузей, регіонів, національного господарства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі постійна увага приділяється проблемам формування і використання інвестиційного потенціалу господарюючих суб'єктів, у першу чергу – його економічній сутності і змісту. Серед робіт вітчизняних учених з питань дослідження потенціалу варто відзначити праці таких учених, як І. Брикова, Д. Галушко, Н. Демчишак, Н. Єфименко, А. Ключник, Н. Краснокутська, Ю. Литюга, В. Смолінський, О. Соколова, Ю. Труш, С. Фірсова, С. Чеботар, П. Фомін, М. Старовойтов, О.В. Шевченко та інші.

Аналіз цієї проблеми показав, що розвиток складових інвестиційного потенціалу аграрних підприємств вимагає подальшого розгляду. Сучасний стан економіки України характеризується значним руйнуванням основних елементів інвестиційного потенціалу. Нераціональне використання природних ресурсів, відсутність належної соціальної політики, несформованість умов для науково-технічного розвитку країни, непродумане використання механізмів, методів і організаційних форм залучення робочої сили до системи господарських відносин призвели до фактичного розпаду продуктивних сил і не забезпечують належного відтворення їх елементів, тобто не є інвестиційно привабливими.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних складових інвестиційного потенціалу підприємств аграрного сектору економіки та обґрунтування напрямів їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. З-поміж варіантів трактування поняття «інвестиційний потенціал» можна виділити:

1) певним чином упорядкована сукупність інвестиційних ресурсів [3];

2) сукупний інвестиційний попит [3];

3) сукупність організованих у певних соціально-економічних формах ресурсів, які знаходяться у взаємозв'язку, що можуть за певних діючих внутрішніх та зовнішніх чинників інвестиційного середовища бути спрямовані на досягнення стратегічних цілей інвестиційної діяльності підприємства [3];

4) наявність ресурсів та об'єктів інвестування [17].

На нашу думку, інвестиційний потенціал аграрного підприємства – це вкладення у ресурси та інфраструктуру, які в подальшому будуть використані, майнових та інтелектуальних цінностей з метою збільшення обсягів виробництва, підвищення якості продукції та отримання прибутку.

Інвестиційний потенціал має двоякий характер: з одного боку, він є результатом ефективного використання потенційних можливостей, а з іншого – фактором подальшого розвитку за рахунок здійснення інвестиційної діяльності.

У свою чергу, інвестиційний потенціал підприємства складається із певних складових, які зазначені на рисунку 1.

Інфраструктурний потенціал – збалансовані з вимогам виробництва можливості цехів, господарств і служб забезпечити необхідні умови для діяльності основних підрозділів підприємства задоволення соціальних потреб його персоналу [6].

Споживчий потенціал – це можливість купити певну кількість товарів і послуг. Споживчий потенціал характеризується його місткістю (кількість товарів, які спроможний поглинути ринок за певних умов у відповідний проміжок часу). Останній визначається за допомогою багатофакторних прогнозних моделей або через побудову мультиплікативно-адитивних моделей, які характерні як для споживчого ринку засобів виробництва, так і для споживчого ринку товарів і послуг [9].

Виробничий потенціал – це сукупність вартісних і натурально-речовинних характеристик виробничої бази, що виражається в потенційних можливостях провадити продукцію певного складу, технічного рівня і якості в необхідному обсязі [2].

Природно-ресурсний потенціал – важливий фактор розміщення продуктивних сил, який включає природні ресурси, що може використати підприємство, і природні умови, які мають прямий вплив на процес виробництва. Відповідно, до найбільш поширеного трактування під природними ресурсами розуміють тіла і сили природи, які за певного рівня розвитку продуктивних сил можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства. Природні умови – це тіла і сили природи, які мають істотне значення для життя і діяльності суспільства, але не беруть безпосередньої участі у виробничій і невиробничій діяльності людей. Такий поділ є певною мірою умовним, оскільки окремі компоненти можуть виступати і як ресурси, і як умови. До основних характеристик природно-ресурсного потенціалу відносять: географічне розташування підприємств; кліматичні умови; особливості рельєфу та розміщення ресурсного потенціалу [12].

Трудовий потенціал – це інтегральна оцінка кількісних та якісних характеристик, здібностей і можливостей економічно активного населення, які реалізуються в межах і під впливом системи відносин. Він залежить від демографічних, професійно-кваліфікаційних, соціально-економічних факторів та складається із таких компонентів, як: здоров'я; освіта; моральність, мотивованість і вміння працювати в колективі; творчий потенціал; активність; організованість; професіоналізм; ресурси робочого часу [13].

Фінансовий потенціал визначається як відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови:

- наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;

- можливості залучення капіталу в обсязі, необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проектів;

- рентабельності вкладеного капіталу;

- наявності ефективної системи керування фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану [16].

Інноваційний потенціал – це поєднання умов та сукупності кадрових, науково-дослідницьких, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних ресурсів, які тісно взаємопов'язані між собою, використовуються для інноваційної діяльності суб'єктів регіону та забезпечують на основі цього конкурентні переваги регіону. Під суб'єктами інноваційної діяльності регіону розуміємо суб'єкти господарювання регіону та регіональні органи влади [15].

Логістично-транспортний потенціал – це можливості оптимізації руху вантажопотоків «від дверей до дверей» за мінімальними витратами на максимально вигідних умовах [11].

Креативний потенціал – це можливості наявного населення щодо поглиблення знань та компетенції, які набувають статусу основних виробничих ресурсів, а навчання перетворюється на домінуючий суспільний процес; знання та креативність як здатність окремих осіб до генерування якісно нових ідей та прийняття нестандартних рішень [1].

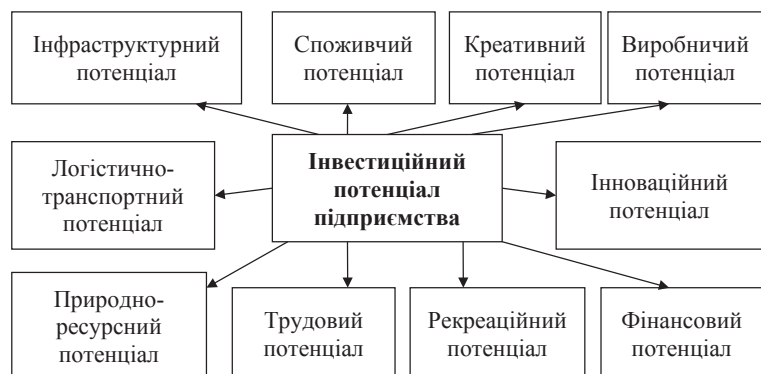

Рис. 1. Складові інвестиційного потенціалу підприємства

Джерело: власні дослідження

Рекреаційний потенціал – це здатність природних систем виробляти продукцію або роботу, що використовується у господарській діяльності людей, яка виражається групою еколого-економічних показників; сукупність природних, етнокультурних, суспільно-демографічних ресурсів, а також наявної господарської та комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку сільського зеленого туризму [8].

Основними факторами формування та розвитку інвестиційного потенціалу є:

1) доходність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства у довгостроковому періоді;

2) економічний стан та знаходження підприємства у визначеній фазі життєвого циклу;

3) обсяг та ефективність інвестицій, оскільки, чим більший обсяг інвестицій та вищий рівень їх доходності, тим більшим є інвестиційний потенціал підприємства;

4) інвестиційна активність господарюючого суб'єкта, тобто діяльність підприємства із залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій та їх ефективного використання;

5) спроможність підприємства ефективно використовувати залучені у розвиток підприємства інвестиції, можливість підвищувати їхню ефективність;

6) зростання віддачі відносин власності,

збільшення прибутку підприємства та його працівників, що дозволяє підвищити якість людського капіталу;

8) стан та розвиток внутрішньої та зовнішньої інвестиційного середовища. Чим вона сприятливіша, тим більше передумов для зростання інвестиційного потенціалу підприємства. Інвестиційне середовище характеризується обсягом та структурою мобілізованих та використовуваних потенційних та реальних інвестицій із внутрішніх та зовнішніх джерел.

Розглянуті фактори розвитку інвестиційного потенціалу підприємства впливають на нього комплексно та взаємопов'язано. Основною метою накопичення інвестиційного потенціалу є фінансове забезпечення потреб підприємства у необхідних інвестиційних активах та їх оптимізація за критерієм ефективності результатів інвестиційної діяльності [4].

Отже, ефективний розвиток інвестиційного потенціалу підприємства передбачає урахування таких принципів:

- розгляд підприємства, як відкритої системи;

- урахування базових стратегій операційної діяльності підприємства;

- підприємницький стиль стратегічного управління;

- відображення інвестиційних переваг підприємства перед конкурентами;

- використання результатів технологічного процесу в інвестиційній діяльності;

- орієнтація на врахування рівня інвестиційного ризику під час прийняття стратегічних рішень;

- відображення альтернативності стратегічного інвестиційного вибору.

Розвиток інвестиційного потенціалу залежить також і від багатьох критеріїв, а саме: інвестиційної поведінки (що опосередковує вибір інвестиційних проектів, характер і ризик прийняття інвестиційних рішень); інвестиційної активності (яка дозволяє кількісно оцінити споживання інвестиційного потенціалу в основний та оборотний капітал у розрахунку на одного працівника і загальних витрат на виробництво); інноваційної активності; економічного зростання (яке відображає кількісну зміну значень модифікованої рентабельності інвестиційних ресурсів, фінансової рентабельності, чистого приведенного доходу, вартості підприємства, економічної доданої вартості, рівня капіталізації підприємства) (рис. 2).

Кожна складова інвестиційного потенціалу має різний вплив на його привабливість, проте у кожній із складових існують проблеми, які гальмують процес залучення інвестицій.

Отже, для покращення інфраструк-

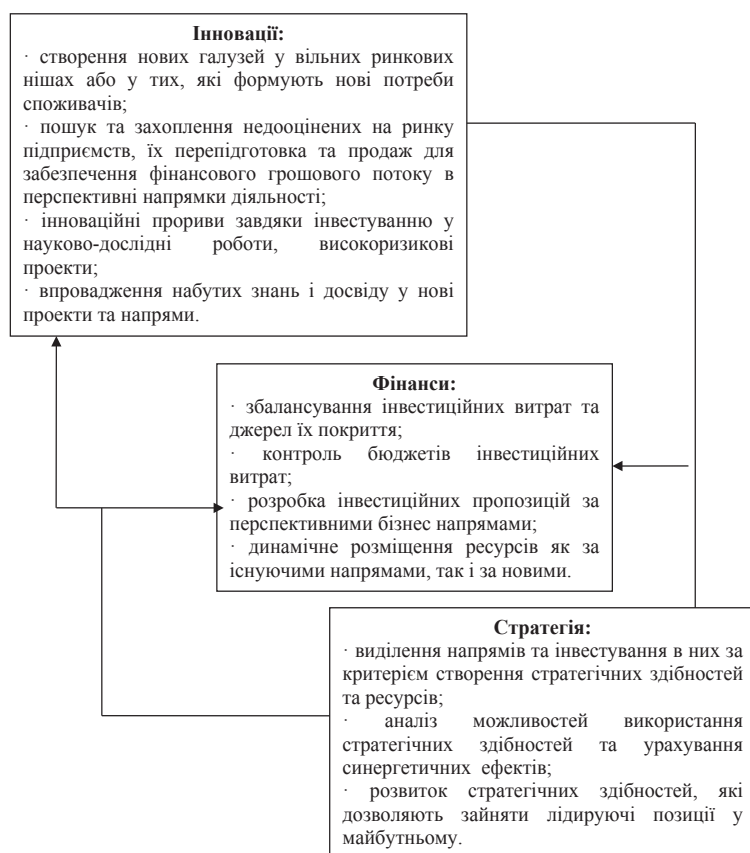

Рис. 2. Характеристика параметрів розвитку інвестиційного потенціалу підприємства

Джерело: [7]

турного потенціалу необхідно: впровадження інноваційних технологій для здійснення діяльності підприємств аграрного сектору; покращення якості доріг; відновлення річкового транспорту; технологічне оснащення цехів, господарств і служб, які забезпечують процес аграрного виробництва.

Щодо покращення споживчого потенціалу, вбачаємо за необхідне запровадити систему заходів, які дали б змогу підвищити якість продукції, а саме: використання досягнень науки та техніки в процесі проектування виробів; запровадження новітньої технології виробництва і суворе дотримання технологічної дисципліни; забезпечення належної технічної оснащеності виробництва; удосконалення застосовуваних стандартів і технічних умов; поліпшення стандартизації як головного інструменту фіксації та забезпечення заданого рівня якості, адже саме стандарти й технічні умови відображують сучасні вимоги споживачів до технічного рівня; збільшення випуску сертифікованої продукції, покращення окремих показників якості продукції, що випускається на підприємстві; запровадження сучасних форм та методів організації виробництва та управління; удосконалення методів контролю й розвиток масового самоконтролю на всіх стадіях виготовлення продукції; покращення заходів щодо застосування угодженої системи прогнозування та планування необхідного рівня якості виробів; збалансування прийнятих для продуцентів та споживачів цін на продукцію; використання ефективної мотивації праці усіх категорій персоналу підприємства, що є одним із головних факторів підвищення якості продукції.

Покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств можливе лише завдяки взаємопов'язаній дії таких факторів:

- інвестиційна підтримка інноваційної діяльності;
- розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва;
- створення інфраструктури інноваційної діяльності;
- покращення системи нормативно-законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси [5].

Для забезпечення конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств за рахунок розвитку та використання трудового потенціалу пропонується ряд заходів, наведених нижче: на стратегічному рівні управління – впровадження дієвої системи матеріальної, соціально-економічної та психологічної мотивації праці; на оперативному рівні – впровадження системи стимулювання творчої праці, підвищення її продуктивності, заохочення ідей з раціоналізації виробничого процесу; на поточному рівні управління – впровадження системи контролю за якістю виконаних робіт, що повинна передбачати механізм перевірки дотримання виконання прийнятих рішень, планів і завдань;

впровадження на сільськогосподарських підприємствах системи підвищення кваліфікації працівників; збільшення трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств має відбуватися за державної підтримки; проведення конференцій, семінарів, майстер-класів на базі провідних науково-дослідних інститутів та аграрних навчальних закладів з одночасною державною підтримкою наукової роботи за пріоритетними напрямками досліджень, оптимізація вікової, кваліфікаційної, соціальної структури персоналу підприємств для забезпечення виживання та розвитку; забезпечення належних умов праці на підприємствах усіх галузей сільського господарства шляхом впровадження сучасних технологій та обладнання [14].

В аграрному секторі, де основним засобом виробництва є земля, стимулюючи функцію можна реалізувати значно ширше і повніше, тому держава повинна продовжувати вдосконалення податкових відносин у цьому секторі економіки, тим самим підвищуючи фінансовий потенціал за такими напрямками: збереження і розширення інноваційно-інвестиційної спрямованості пільгового режиму податкової системи в аграрному секторі економіки України; спрощення, уніфікація та інтегрування податкового і бухгалтерського обліку та звітності, скорочення витрат на їх ведення та забезпечення прозорості податкових відносин; забезпечення юридичного обслуговування сільськогосподарських підприємств з метою надання консультацій з податкового законодавства, ознайомлення з практикою вирішення спорів, що виникають з податкових відносин і запобігання порушення податкового законодавства.

Таким чином, проблеми зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств можуть бути вирішені тільки за сприяння та підтримки держави. Це стосується насамперед створення ефективної системи оподаткування та приведення її у відповідність з рівнем ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.

Щодо виробничого потенціалу, ми вважаємо за доцільне виділити такі заходи щодо покращення стану аграрного сектора:

- розробити і реалізувати нормативно-правові засади формування ринку матеріально-технічних ресурсів, урегулювати питання технічної політики;
- забезпечити в повному обсязі виконання Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу»;
- розробити і реалізувати нормативно-правові засади формування ринку вина;
- удосконалити систему державного цільового кредитування технічного переоснащення аграрних підприємств;
- удосконалення митного режиму;
- покращення зовнішньоекономічних зв'язків;

- інформаційне забезпечення експортування;
- сприяння підвищенню конкурентоспроможності товарів;
- фінансове сприяння;
- кадрове забезпечення;
- забезпечення координації зовнішньоекономічної діяльності [78].

Висновки. Інвестиційний потенціал підприємства – це наявні можливості вкладення майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

Аналізуючи усе вищесказане, можна сказати, що при поступовому впровадженні усіх механізмів, які допомагають підвищити ефективність кожної зі складових інвестиційного потенціалу, відбудеться поступове підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брикова І.В. Фактори формування інноваційних конкурентних переваг національних регіонів в умовах становлення економіки знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/124/innov_konkur_perevagi.doc.
2. Галушко Д.В. Управление конкретным потенциалом предприятия железнодорожного машиностроения на основе реализации принципов наступательной стратегии : дис. ... канд. эконом. наук :08.00.05 / Д.В. Галушко. – Брянск, 2007. – 142 с.
3. Демчишак Н. Інвестиційний та фінансовий потенціал в умовах відкритості економіки: специфіка формування та співвідношення [Електронний ресурс] / Н. Демчишак. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Visnyk_Econom/2009_41/156-164.pd.
4. Єфименко Н.А. Формування інвестиційного потенціалу на підприємствах машинобудівного комплексу // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 9. – С. 17-21.
5. Ключник А.В. Формування та розвиток економічного потенціалу сільських територій України : монографія. – Миколаїв, 2011.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
7. Литюга Ю.В. Розвиток інвестиційного потенціалу підприємства / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана / [Електронний ресурс] / Ю.В. Литюга. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vnulp/Ekonomika/2010_683/71.pdf.
8. Методичний посібник «Менеджмент сільського туризму». Вип. 5. / В.П. Васильєв, Ю.В. Зінько, П.А. Горішевський, М.Й. Рутинський. За ред. Осипової М.М. – Одеса : ГО «Одеська обласна сільськогосподарська дорадча служба», «Центр розвитку та правової підтримки села», 2009. – 56 с.
9. Ринкова кон'юнктура: поняття та суть (Част. 2.) Маркетингова цінова політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,36/catid,119/id,3098.
10. Смолінський В.Б. Інноваційна діяльність підприємств аграрної сфери / В.Б. Смолінський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.10 – С. 238-242.
11. Соколова О.Є. Теоретико-методологічні основи формування транспортно-логістичної системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lib.nau.edu.ua/Journals/3_27_2010/Sokolova.pdf.
12. Сутність та структура природно-ресурсного потенціалу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Природно-ресурсний_потенціал.
13. Трудовий потенціал [Електронний ресурс] / Економіка праці / Режим доступу : <http://ekotrud.com/on-lajn-bbloteka/1-ekonomka-pracz-j-soczalno-trudov-vdnosini/5-trudovij-potenczal.html>.
14. Труш Ю.Я. Обґрунтування основних шляхів підвищення управління якістю продукції / Ю.Я. Труш // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 8. – С. 91-94.
15. Фірсова С.М., Чеботар С.В. Основні елементи інноваційного потенціалу // Економічний вісник Донбасу. – № 3(25). – 2011. – С. 202-207.
16. Фомин П.А. Особенности оценки производственного финансового потенциала промышленных предприятий [Електронний ресурс] / П.А. Фомин, М.К. Старовойтов. – Режим доступу : http://www.cis2000.ru/publish/articles/book_9.
17. Шевченко О.В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання [Електронний ресурс] / О.В. Шевченко. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/StrPnyor/10/22.pdf>.